

İbrahim Hakkı [Paşa]

HUKUK İLMİNE GİRİŞ

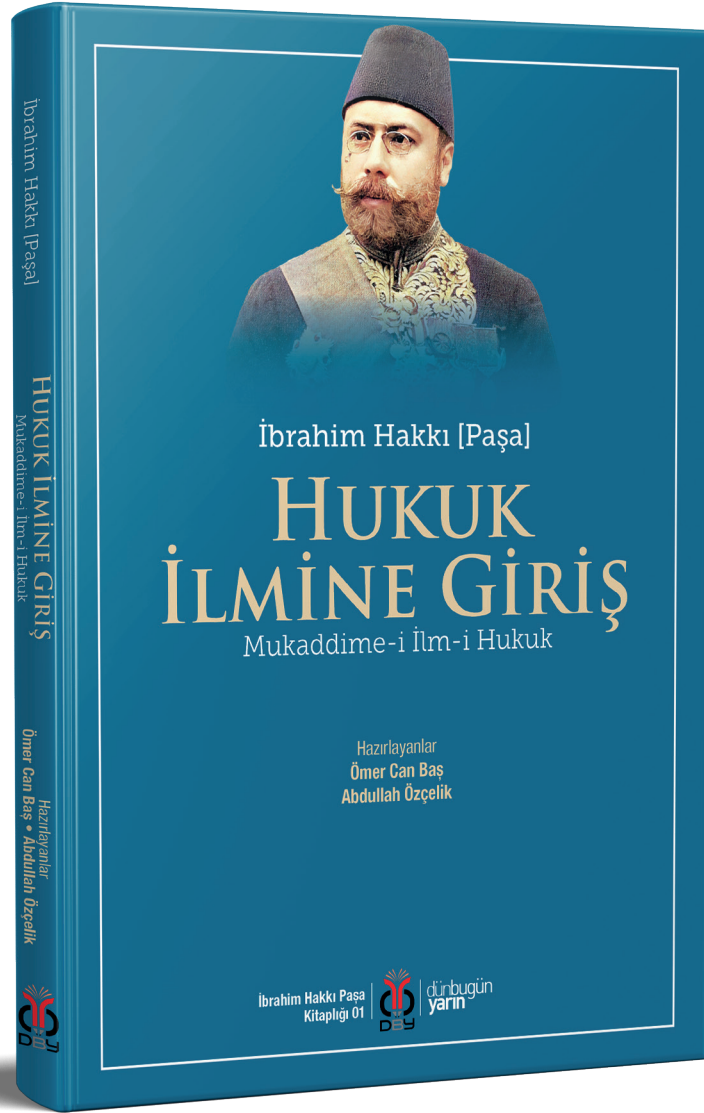
Mukaddime-i İlm-i Hukuk

Hazırlayanlar
Ömer Can Baş
Abdullah Özçelik

İbrahim Hakkı Paşa
Kitaplığı 01

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 174
Hukuk: 8
İbrahim Hakkı Paşa Kitaplığı: 1

ISBN 978-625-7471-10-7
Sertifika No: 18188

1. Baskı: İstanbul, 2021

Yazar: İbrahim Hakkı [Paşa]

Hazırlayanlar: Ömer Can Baş, Abdullah Özçelik

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Abdullah Özçelik

Kapak/Mizanpaj: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit
(Sertifika No: 20179)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

İbrahim Hakkı [Paşa]

Mukaddime-i İlm-i Hukuk / Hukuk İlmine Giriş

Hazırlayanlar: Ömer Can Baş, Abdullah Özçelik

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

160 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 174)

ISBN 978-625-7471-10-7

1- Hukuk 2- Hukuka Giriş

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Önsöz.....	7
İbrahim Hakkı Paşa'nın Hayatı ve Eserleri	11
Eserin Muhtevası ve Ehemmiyeti Üzerine	21
1. Eserin Muhtevası	21
2. Eserin Ehemmiyeti	24

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

İfade	33
Hukuk İlmine Giriş	35
Birinci Bölüm: İlimlerin Tasnifi	35
İkinci Bölüm: Hukuk İlmine Dair Girizgâh.....	56
Üçüncü Bölüm: Özel Hukukun Kısımları.....	68
Dördüncü Bölüm: Kamu Hukukunun Kısımları	78

ÇEVİRİ METİN

İfade	87
Mukaddime-i İlm-i Hukuk	89
Bahs-i Evvel: Tasnif-i Ulum.....	89
Bahs-i Sani: İlm-i Hukuka Dair Mukaddemat	107

Bahs-i Salis: Hukuk-ı Hususiyenin Aksamı.....	117
Bahs-ı Rabi': Hukuk-ı Siyasiyenin Aksamı.....	125
Fihrist-i Mukaddime-i İlm-i Hukuk.....	131
Müellifin Âsâr-ı Matbua-i Sairesi	134
Hukuk Terimleri Sözlüğü	135
Yararlanılan Kaynaklar.....	160

Önsöz

Hukuk, toplum hayatının düzenli bir şekilde işleyişinin teminatıdır. Toplumda her bireyin üç yönde atılmış birer ilişki bağı bulunur. Diğer bir ifadeyle insan; bir ucu kendi derinliğinde, bir ucu diğer insanlarda ve bir diğer ucu ise çevresinde olan bağlarla bağlı bir düğüm misalidir. Bu her bir bağ aslında hak bağıdır, haklara müteallik eder. Zira insan üzerinde başta kendi varlığının (ve bu minvalde yaratıcısının), hem cinslerinin ve çevresinin/tüm mahlûkatın hakkı vardır. Kelime manasıyla da haklar anlamına gelen hukuk kavramını, aktardıklarımız nispetinde insana ilişkin tüm hakların toplamı olarak tanımlayabiliriz. Bu nedenle insan varlığının bulunduğu bir sistemde esasen hukuk da kendiliğinden oluşur. Binaenaleyh insan ve hukuk varlığının bu şekilde özdeşliği sebebiyle, hukuk ilminin tanınması, öğrenilmesi ve tefekkür edilmesi gerekir.

Hukuk mefhumunun felsefi arka planı bir yana, toplumun geneli için genellikle mevzuat ile denk tutulmasına rağmen, esasen mevzuatın çok ötesinde geniş bir mana alanını muhtevindir. Bu yanlış anlamayı çözüme kavuşturmak ve hukuk fakültesini kazanmış yeni talebeler için '*Hukuka Giriş*'

türü eserler oldukça büyük bir önemi haizdir. Ancak bu tür eserlere günümüz hukuk fakültelerinde gerekli değerin gösterilip gösterilmediği sorusu kıymetli bir soru olacaktır.

Hukuka Giriş türü kitaplara baktığımızda, hukukun diğer ilim dalları arasındaki mevkiini ayırt etmek bir kenara, genellikle hukukun kaynakları üzerinden bir tarif ile başlamakta dırlar. Özellikle hukuk ilmini sadece kurallar koyan bir şey olarak tarif etmek (bir nevi kuralların ilmi olarak görmek) kendi içinde sorunlar barındırmaktadır. Diğer yandan hukuku bir ilim üzerinden değil, müstakil ve hususi bir yapı üzerinden okumak hukuk ile diğer ilimler arasında ilmi bir münasebet kurmayı güçleştirmektedir. Günümüzde bu tür eserlerin, belirttiğimiz kaygılara istinaden hazırlanması gerektiğini düşünüyörüz.

Yukarıda Hukuka Giriş türü eserlerde ifade ettiğimiz eksiklikler dışında, genel olarak hukuk lisans programlarında, geçmiş hukuk sistemimize dair tasnif, tahlil ve tahkik edici çalışmaların yeterli düzeyde işlenmemesi ve hukuk öğretisinin dar bir akademik çevre tarafından çalışılması bir diğer eksiğimizdir. Hukuka dair pek çok eserin dijital ortama aktarılmasına rağmen yeterli düzeyde çalışılmaması da bu minvalde zikredilebilir. İşte bu noktada çalışılmayı bekleyen eserlerden bir kısmı da Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'ya¹ ait eserlerdir.

İbrahim Hakkı Paşa'yı, tabiri caizse, siyaset ve hukuku uhdesinde buluşturmuş bir akademisyen olarak tanımlayabiliriz. Bir dönem Osmanlı Sadrazamlığı, başka bir deyişle başbakanlık, yapmış İbrahim Hakkı Paşa bu siyasi tecrübesinin

¹ Mekteb-i Hukuk'ta muallim olarak görev yapan İbrahim Hakkı Bey, 1910 yılında sadrazamlığa atanarak "Paşa" unvanını deruhte etmiştir.

yanında Mekteb-i Hukuk'ta İdare Hukuku ve Devletlerarası Hukuk derslerinde hocalık yapmak suretiyle bunu kanıtlamaktadır.

Elinizdeki bu eser, az evvel bahsettiğimiz Hukuka Giriş türünde bir eser olup "*Mukaddime-i İlm-i Hukuk (Hukuk İlmine Giriş)*" ismini taşımaktadır. Tamlamanın çevirisi dahi bu hususu gösterir mahiyettedir. Eserin yayıma hazırlanması hususunda Seyfettin Özege Koleksiyonu'nda yer alan nüsha² esas alınmıştır. Hicri 1319 (Miladi 1902) senesinde İstanbul'da, Karabet Matbaası'nda ve 56 sayfa şeklinde basılmış olan söz konusu eserle ilgili daha ayrıntılı bilgi '*Eserin Muhtevası*' bölümünde ifade edilecektir.

Bu eserin çevrilme sebebini üç aşamada ele alabiliriz; ilk olarak, Osmanlı'nın son dönem hukuk mektebindeki talebeler için yazılmış bulunan bir Hukuka Giriş eserinin ne şekilde hazırlanmış olduğudur. Bu hususta eser bizlere doyurucu bilgiler vermektedir. İkinci olarak, eserin Hukuka Giriş mahiyetinde olmasının yanında Osmanlı son dönem entelektüelleri perspektifinde hukuk ilminin yeri ve mahiyeti açısından önemli ipuçlarına sahip olmasıdır. Son olarak İbrahim Hakkı Paşa'nın elinizdeki bu eseriyle birlikte diğer eserlerinin çalışılması ve okuyucuların istifadesine sunulmasını sağlamaktır.

Bu çalışmada söz konusu eser çevrilirken temel olarak okuyucuyu yormamasına gayret ederek tam transkripsiyon şekli tercih edilmemiştir. Yine bu minvalde, terkiplerde tek 'y' (msl. vazife-i ahlakiye) kullandık. Eser içinde, günümüzde kullandığımız Türkçe'de yer alan kelimelerin güncel halini

² Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege Bölümü, **Yer Bilgisi:** 9916/SÖ 1319; 1902, **Demirbaş:** 0118196.

kullanmaya çalıştık. Ancak günümüzde kullanılmayan ve başka kelimelerle karıştırılma ihtimali bulunduğu durumlarda ayırt edici bir usul (şapka, kesme işaretlerinin kullanılması gibi) kullanımı tercih edildi.

Bu çalışma; *İbrahim Hakki Paşa'nın Hayatı ve Eserleri* isimindeki birinci bölümle başlamaktadır. Akabinde *Eserin Muh-tevası ve Ehemmiyeti Üzerine* adlı ikinci bölüm yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla *Sadeleştirilmiş Metin* ve *Çeviri-Metin* bölümleri bulunmaktadır. Son bölümde ise eserde yer alan kavramlara istinaden bir *Hukuk Terimleri Sözlüğü* hazırladık.

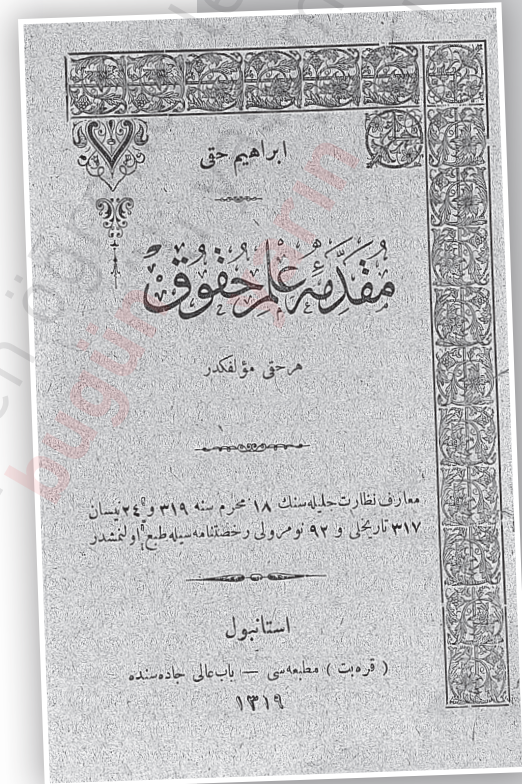
Elinizdeki çalışmanın okuyucusuyla buluşması serüveninde eserin doğru okunması noktasında rikkatli ve titiz çalışmasıyla katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Mükerrerem Bedizel Aydın hocamıza bî-pâyan şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca, eserde kullanılan resimler ve II. Wilhelm'in İstanbul ziyareti(1917) konusunda katkı veren Yusuf Ziya Altıntaş hocamıza da teşekkürü bir borç biliriz. Nihayetinde *İbrahim Hakki Paşa Kitaplığı* serisinin bu ilk eserinin vücut bulması için emek veren Dün Bugün Yarın (DBY) Yayınları'nın tüm çalışanlarına ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Ağustos 2021/Serdivan

İbrahim Hakki

Hukuk İlmine Giriş

SADELEŞTİRİLMİŞ METİN

İfade¹

Bu öğretim senesinde *Mekteb-i Hukuk-ı Şahane*² birinci sınıf öğrencilerine verilen Devletler Hukuku ve İdare Hukuku derslerine giriş olmak üzere ilimlerin tasnifi ve hukuk ilminin; ilimler arasındaki yeri, tarifi ve taksimine dair bazı konular dört derste okutulmuştur. Bu dersler yazılarak elinizdeki bu kitapçık meydana geldi, basıldı ve dağıtımı da öğrenciler için faydalı görüldü. Padişah hazretlerinin tahta çıkışından bugüne kadar hilafet makamındaki gelişmeler olmasa idi neşredilen mühim hukuk eserleri arasında bu dört ders toplanıp bir araya getirilemezdi. Bu kitap mevcut ve basılı İdare Hukuku kitabına ve Allah'ın izniyle ileride diğer dersler basılırsa onlara bir başlangıç teşkil edebilir. Yayınlanmasındaki faydalarından birisi de budur. Öğretim açısından kazanılan her ilerleme Osmanlı Devleti'nde refahın artmasına vesile olmuş; bu ilim ve marifete yapılan yardımlar Padişahın bahşettiği bolluğun

¹ Bu bölümde yer alan tüm notlar tarafımıza aittir. Eserin aslında herhangi bir dipnot kullanılmamıştır.

² 1878 yılında İstanbul'da Adliye Nezaretine bağlı şekilde kurulan Hukuk Fakültesi olarak tanımlanabilir.

bir nişanesidir. Her ne kadar gelecek eleştirilerden çekinilse de o himmet sahibi yüce efendimizin teşvik etmesiyle yazılmış olduğundan her şartta başlangıcından sonuna kadar Pa-dışah hazretlerine dua ve teşekkür etmeyi görev bilirim. Şüphesiz yardım Allah'tandır.

16 Şubat 1316 (1 Mart 1901)

İbrahim Hakki

Hukuk İlimine Giriş

Birinci Bölüm

İlimlerin Tasnifi

1. İnsan aklının müktesebatının toplamı olan tüm ilimler taksim olunmuş ve ilimlerin tasnifi konusu şimdiye kadar ilmin en zor bölümlerinden olmuştur.

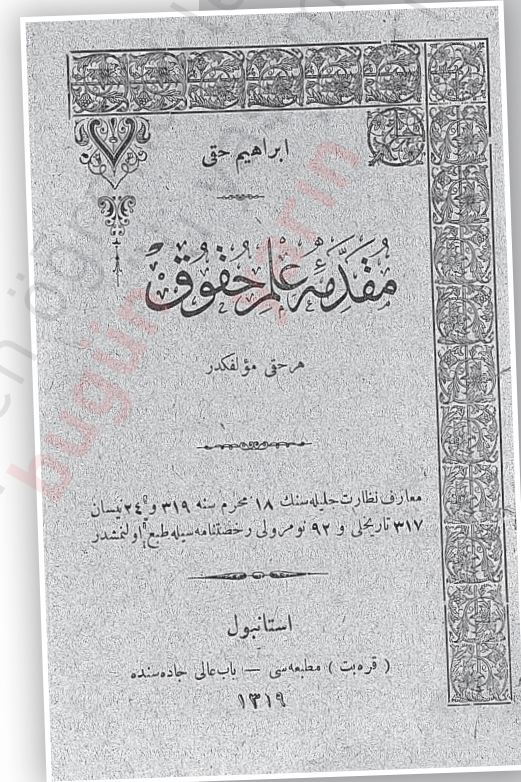
Her filozofun ve muallimin, sahip olduğu bilgi ve öğretme metoduna göre kendi tasnifi olduğundan insanın fikri olgunluğu ve gözlemlerini esas alarak ilmi, etrafını kuşatacak bir biçimde kısımlara ayırmak bile birbirinden farklı yollar meydana getirmiştir. Cenabı Hak insanı akıl ve idrak noktasında diğer canlılara nazaran kıyaslanamayacak derecede mükemmel bir olgunluk ile yüceltmış ve konuşma yetisiyle de ayrıcalıklı kılmıştır. Yazı ve kitaplar sayesinde de insanın sahip olduğu konuşma yetisi bir kat daha olgunlaşmıştır. İnsanlar, fikri olgunluğunu yalnız kendisiyle birlikte aynı ortamda olanlarla değil aynı za-

manda yaşadığı çağda ve gelecekteki insanlara ulaşma yeteneğini kazandığından şahsi görüşleri, gözlemleri ve incelemeleri zayi olmayacaktır. Böylece yazıya aktarılan tüm şeyler insanlığın mirası olmuş ve bu bilgi hazineleri günden güne artarak zamanımızdaki güçlü konumuna ulaşmıştır. Mevcut ilimlerin gelecekte kazanacakları ilerlemelerin ve peyderpey meydana gelecek yeni ilim ve fenlerin derecelerini şimdiden düşünmek imkânsızdır. Şu halde insanlığın sahip olduğu bilginin büyük ve mühim kısımlarını ve elde edilen tüm marifetlerden her birinin mevkiiini tayin eylemek, herhangi bir ilmin tahsilinden daha önceliklidir.

2. İlmi, konusunu dikkate alarak, tasnif etmek ilimleri anlamak için ilk başvurulacak yoldur. Bu yol seçildiğinde başlıca iki kısma karşılaşırlar ki bunların birincisinde mevcut varlıkların özel vasıflarını bir kenara bırakarak soyut kavramlar ve genel konulardan bahseden ilimler yer alır. İkincisinde ise kâinattaki her şeyi ve yaratılmışları konu edinen ilimler bulunur. Bu iki kısmın tüm farkının izahı aşağıdaki misallerle kendini gösterir.
3. Soyut kavramları konu edinen ilimlerden birincisi *hikmet* ilmidir, buna *felsefe* de denir. Ulemasına *hakîmler*³ veya *filozoflar*⁴ adı verilir. Hikmet ilminin konusuna çoğul kipi kullanılarak *hikemiyât* denilir. Hikmet ilminin konusu âlemlerin halleridir. Diğer tüm ilimler bilinmeden hik-

3 (*Hükemâ*), Hakîm; varlıktaki şeylerin mahiyet ve hakikatlerini aklı ile bilen kimsedir.

4 (*Felasife*).

İbrahim Hakki

MUKADDİME-İ İLM-İ HUKUK

Her Hakkı Müellifindir

Maarif Nezaret-i Celilesinin 18 Muharrem Sene 319
ve 24 Nisan 317 Tarihli ve 92 Numaralı Ruhsatnamesiyle
Tab' Olunmuştur.

İstanbul

(Karabet) Matbaası – Babıali Caddesinde

1319

Tâbi' ve Nâşiri

**Umum Mekâtib-i Mülkiye ve Askeriye-i Şahane Kitabcısı
Karabet**

İfade

Bu sene-i tedrisiyede Mekteb-i Hukuk-ı Şahane birinci sınıf talebesine verilen hukuk-ı düvel ve hukuk-ı idare derslerine mukaddime olmak üzere tasnif-i uluma ve ilm-i hukukun beyne'l-ulum mevkiine ve tarifât ve taksimatına dair bazı mebahis dört derste takrir olunmuş idi. Bu dersler yazılarak şu risale vücuda geldi ve ayrıca tab' ve neşri de talebe için faydadan gayr-i hâli görüldü. Cûlus-ı hümayun mes'adet-i menus-ı hazret-i şehriyariden bugüne kadar saye-i terakkiyat-vaye-i cenab-ı hilafet-penahide meydan-ı intişara çıkan âsâr-ı mühimme-i hukukiye arasında şu dört perakende dersin bir mevkii olamaz. Bu risale ancak mevcut ve matbu hukuk-ı idare kitabına 3 ve bimennihî'l-kerim ileride diğer dersler tab' olunursa onlara bir dibace teşkil edebilir ve neşrinde bir menfaat mülâhaza edilmesi de buna mübtenidir. Tedrisatça iktisap olunan her terakki memalik-i mahruse-i şahanelerinde neşri nimet-i ilm ü marifete masruf olan himemat-ı celile-i zıllullahinin bir eser-i feyz-bahşasıdır. Mütali'lerin enzar-ı mürüvvetine arz olunan şu sahifelerde ne kadar değersiz olsalar yine o ulüv-i himmet ve kemal-i âtîfet-i seniye-i mülukânenin tesir-i teşvikkârîsi

sayesinde yazılmış olduklarından her hâlükârda mebde ve münteha olmak lazım gelen ed'îye-i mefruza-i hazret-i veli-nimet-i a'zamînin bu vesile ile de zîver-i lisan-ı şükr ve musadakat edilmesi vecibeden görülür. Ve minellahi't-tevfik.

16 Şubat 1316
İbrahim Hakki [4]

Mukaddime-i İlm-i Hukuk

Bahs-i Evvel

Tasnif-i Ulum

1. Müktesebat-ı aklîye-i beşerin mecmuu olan ilm-i süver-i gûnâgûn ile taksim olunmuş ve tasnif-i ulum hususu şimdiye kadar belki ulumun en müşkül aksamından olmuştur.

Her hakîm ve muallimin meslek-i hikmet ve talimine göre tasnifi olduğundan insanın mahsulat-ı fikriyesini ve müşahadat-ı mazbutasını efradını cami ve ağyarını dafî bir surette aksama ayırmak için dahi mesalik-i muhtelif vücuda gelmiştir. Cenab-ı Hak nev'i beşeri akıl ve idrak hususunda mahlûkat-ı saireye kıyas kabul etmeyecek derecede bir kemal-i fevkalade ile serefraz ve natika ile dahi mümtaz eylemiş, hat ve kitabet sayesinde bu hassa-i natika bir kat daha tekemmül etmiş ve efrad-ı beşer mahsulat-ı fikriyesini yalnız kendisiyle hem-meclis olanlara îsal de-

ğil hal ve müstakbelde bilcümle ebna-yı cinsine iblağ iktidarını da kazanmış olduğundan mülahazat ve meşhudat ve tetkikat-ı şahsiyeden hiçbir düçar-ı ziya olmayarak cümlesi cemiyet-i insaniyeye miras kalmış ve bu hazine-i malumat günden güne artarak zamanımızdaki derece-i [5] kusvâ-yı kemale varmıştır. Ulum-ı mevcudenin atiyen kesbedeceği terakkiyatın ve peyderpey vücuda gelecek ulum ve fünun-ı cedidenin derecatını şimdiden tasavvura ise imkân yoktur. Şu halde malumat-ı beşeriyenin aksam-ı azime ve mühimmesini ve müktesebat-ı marifetten her birinin mevkiini tayin eylemek herhangi bir ilmi olursa olsun tahsile şürudan evvel vazife-i akdemdir.

2. Ulumu mevzusunu nazar-ı dikkate alarak tasnif eylemek tefehhüm-i aksamca evlâ bi't-tarik görülür. Bu suret ihtiyar olduğunda başlıca iki kısım müsâdif-i nazar-ı dikkat olur ki bunun birincisinde mahlûkat-ı mevcudenin evsaf-ı mahsusalarını zihinden tebid ederek mücerredat ve umumiyattan bahseden ulum ve ikincisinde ise mükevenat ve mahlûkatı mevzu ittihaz eden ulum bulunur. Bu iki kısmın fark-ı küllisi izahat ve emsile-i atiyeye ile tezahür eyler.
3. Mücerredatı mevzubahis eden ulumdan birincisi ilm-i hikmettir ki buna felsefe dahi itlak olunur ve ulemasına hükema ve felasife namları verilir ve mebahisine sîga-yı cem ile hikemiyat denilir. İlm-i hikmetin mevzuu umumiyetle ahval-i âlemdir ve sair bilcümle ulum bilinmeden hikmete vusul müstehildir. Bu cihetle hikmet ilmi bilcümle ulumun serefrazı ve hem de mahsul ve yekûnudur.

[6]

Hukuk Terimleri Sözlüğü

Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa'nın bu pek mühim "Mukaddime-i İlm-i Hukuk" adlı eserinin okurları tarafından daha iyi anlaşılması maksadıyla eserde geçen kavramlar hakkında bir sözlük eklemek gerektiğini düşündük. Bu sözlüğü ise hukuk terimleri minvalinde hazırlamanın gayemize daha muvafık olduğuna karar verdik. Sözlük kapsamında yer alan kavramların kullanıldıkları dönemde kazandıkları anlama ulaşmak amacıyla yine o dönemde istifade edilen eserlerden ve kamuslardan faydalandık. Akabinde bu mefhumların ekseriyetle bugün itibarıyla da mer'i olduğunu ancak isimlerinin aynı kalmadığını fark ettik. Bu sebeple her mefhumun/kavramın günümüzde varsa karşılığını parantez içinde ayrıca belirttik. Nihai olarak kavramların o günkü manalarının pek ayrıntılarına girmeden ifade edilip daha sonra bugün hukuk doktrininde/öğretisinde, kanunlarda ve Anayasamızda bu kavramların izlerini belirtmeye çalıştık.

Arazi Kanunname-i Hümayun: Osmanlı tarihi boyunca arazi veya toprak mülkiyetinin hukuki rejimi hakkında münferit fermanlar, hükümler ve kanunlar düzenlenmiştir. Tanzimat'tan sonra bu alanda yeni bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeleri bir araya getirmek amacıyla bir kanun hazırlanması düşünülmüş ve 23 Şevval 1274 (6 Haziran 1858) tarihli Arazi Kanunnamesi (Kanunname-i Arazi) bu şekilde meydana gelmiştir.¹ Osmanlı Devleti mülkü (veya devletin ülke unsuru) üzerinde bulunan arazi beş kısma ayrılır. Bunlar; 'arazi-i memluke', 'arazi-i miriyye', 'arazi-i mevkufe', 'arazi-i metruke' ve 'arazi-i mevat' olarak sayılır.²

Ceza / Müeyyide (Yaptırım):

Ceza kavramı; Devletin suç işleyen bir kimsenin hayat, hürriyet, mal ve izzetinesfi üzerine kanunların belirlediği şekilde koyduğu sınırlama anlamına gelir.³ Müeyyide kavramı da; insanların kanun, ahlâk kuralları ve benzerine uymalarını sağlayan güç, yaptırma gücü, yaptırım manalarına gelir.⁴

Günümüz Ceza Hukuku doktrininde ceza kavramı; suç işleyen kişiye karşı, onun hukuka aykırılığına ve kusur oranına göre uygulanan, faili bazı hürriyetlerinden mahrum eden yaptırıma verilen isimdir. Bunun yanında bu kavrama ceza müeyyidesi veya cezai müeyyide ismi de verilmiştir. Suç işleyene karşı; Devlet, yaptırım gücüne başvurması gerekir. Ceza Hukuku'nda bu

- 1 **Aydın**, Mehmet Akif; "Arazi Kanunnamesi", TDV İslam Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul, 1991, s. 346.
- 2 1858 Arazi Kanunnamesi madde 1. (24.01.1858); Düstur Tertib I, Cilt 1, s. 165-199.
- 3 **Kubbealtı Lügati**; (lugatim.com).
- 4 **Kubbealtı Lügati**; (lugatim.com).

HUKUK İLMİNE GİRİŞ

Mukaddime-i İlm-i Hukuk

Bir dönem Mekteb-i Hukuk'ta muallim olarak görev yapan Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa, başta bizzat verdiği İdare Hukuku ve Uluslararası Hukuk derslerine ayrıca diğer hukuk derslerine giriş mahiyetinde kullanılması için elinizdeki bu kitabı hazırlamıştır. Hakkı Paşa eseri dört bölüm üzerine meydana getirmiş ve özet halinde ilmi sınıflara ayırmak suretiyle ahlak ve hukuk ilimlerinin önemini vurgulamıştır. Akabinde günümüz hukuk sistemlerine benzer şekilde hukuku, kamu hukuku ve özel hukuk ayırımına dayanarak incelemiştir. *İbrahim Hakkı Paşa Kitaplığı*'nın ilk kitabı olması hasebiyle *Mukaddime-i İlm-i Hukuk* adlı eser, müellifin diğer hukuk eserlerine de giriş mahiyetinde olmasıyla, tarihi gayesini yeniden gerçekleştirmiş olacaktır.

dünbugün
yarın

